

דבר העורך

באו חשבון

ביום שלישי פרשת תולדות כ"ה חשוון תשע"ה בשעה 6:55 בבוקר, אירע הפיגוע הנורא בבית הכנסת 'קהילת בני תורה' הר נוף ירושלים.

מספר הג"ר עקיבא נויבירט שליט"א לרבני הילכתא, כמידי יום צעדתי לכיון בית הכנסת לתפילת שחרית, יצאתי מביתי בשעה 6:32 כאשר המנין מתחיל בשעה 6:25 לפתע נזכרתי מה שכתב בצוואתו אבי הג"ר יהושע ישעיה נויבירט זצ"ל מחבר ספר שמירת שבת כהלכתה, כי הוא מבקש מבניו להשתדל להגיע בזמן לתפילה, מכיון שכך פניתי שמאלה לבית כנסת אחר שעדיין לא התחילו שחרית, כך ניצלתי משהיה במקום התופת, בזכות שלא רציתי לאחר לתפילת התפילה.

הפער בין תפילה איטית לתפילה מהירה, היא רק דקות ספורות, כאשר דקות אלו מעלים את רמת התפילה בדרגות עצומות.

יש אנשים שממהרים ודופקים לחזן להתחיל שמונה עשרה, וחזרת הש"ץ, כביכול שהם ממהרים לאיזושהו מקום חשוב, אבל לאחר התפילה יש להם זמן לפטפט על דא ועל הא, ומה הפזיזות לסיים מהר?!

בתפילת שחרית ביום חול, מנין רגיל לוקח בין 18 עד 22 דקות מתחילת פסוקי דזמרה (מזמור שיר תנוכת / הודו) עד שמונה עשרה. מנין איטי של המאריכים בתפילה לוקח 25 דקות, ומנין מהיר ביותר לוקח 15 דקות. נמצא שכל הפעור הוא בסך הכל עוד 10 דקות, והפעור באיכות וכוונת התפילה הוא לאין ערוך.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

כמה צריך לחזרת הש"ץ

כל בי עשרה שכינתא שריא

הקדמה: בגיליון הקודם מספר 460 בנושא 'כמה צריך למנין, התבאר כמה מתפללים צריך בתחילת תפילת לחש למעלת תפילה בציבור', בהמשך לכך יתבאר בגיליון הנוכחי מספר 461 בנושא 'כמה צריך לחזרת הש"ץ', כמה מתפללים צריך לתחילה ובדיעבד, להתחלת חזרת הש"ץ, ועניינת אמן בקדיש לאחר שמונה עשרה במעריב?

האם ניתן לצרף למנין את אלו אשר עדיין באמצע שמונה עשרה, ומחמת כן אינם עונים על ברכות הש"ץ. וצדדי השאלה

בס"ד

מה הבעיה ברטט?

הידעת? כשהנך משאיר פלאפון דלוק בשעת התפילה ואפילו על רטט, הנך עובר על הלכות פסוקות מפורשות בשו"ע... כדלהלן

- א. צריך קודם התפילה להסיר כל דבר המורדו (א"ח סימן צ"ב סעיף ט).
- ב. לא תתפלל במקום שיש דבר שמטבל כוונתו (א"ח סימן צ"ב סעיף ט).
- ג. לא יעמוד להתפלל אלא באימה והבנעה ולא מותר קלות ראש ודברים בטלים (א"ח סימן צ"ב סעיף ט).
- ד. כשהוא מתפלל לא יאחוז בידו וכו' מפני שליבו עליהם ויטרד ותבטל כוונתו (א"ח סימן צ"ב סעיף ט).
- ה. ויהי שוב כאילו שבינה כנגדו, ויסיר כל המהשבות המורדות אותו עד שתשאיר מחשבתו וכוונתו וכה בתפילתו (א"ח סימן צ"ב סעיף ט).
- ו. לא יפסק בתפילתו ואפילו מלך שואל בשלמו לא ישיבנו (א"ח סימן צ"ב סעיף ט).
- ז. אסור לו להתעסק בצרכיו עד שיתפלל (א"ח סימן ט"ט סעיף א) [וכל שכן בשעת התפילה].

לפי דעת כל הפוסקים פלאפון שמצלצל בשעת התפילה

- אין לך חיילול ה' גדול מזה.

"ולפני מ' אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים..."
ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך

יומקיש ויליא - יוזאת מאלוקיך | הלשג' חיים | 0573199990@gmail.com

שכינתא שריא (גמ' סנהדרין דף לט). שנאמר וְנִקְדְּשִׁיתִי בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ואפילו סתנים קרינו ביה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ורק
קטן אחד ולא יותר, שאין זה כבוד שמים לעשות סניף יותר
מאחד.

רוב **הראשונים והפוסקים** חולקים על רבינו תם, וכפי
שהובא דבריהם **בבית יוסף** (סימן נה) ונפסק להלכה
ברמב"ם (פרק ח מתפילה הלכה ד) ו**בשו"ע** (סימן נה סעיף
ד), שאין הקטן מצטרף לא לזימון ולא לתפילה.

מתפלל עדיין: ומחדש **הבית יוסף** בשם **הגהות מיימוניות**
(הלכות תפילה פרק ח אות ט) בשם **הר"מ** שאם אחד מתפלל
עדיין תפילת לחש ואינו יכול לענות עם הציבור, מועיל
להיות סניף למנין לקדיש, כי הוא בכלל וְנִקְדְּשִׁיתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, וכל בי עשרה שכינה שריא. ומוכיח כדבריו מכך
שקטן בעריסה מצטרף, ולמרות שאנחנו פוסקים להלכה
שקטן אינו מצטרף להיות סניף, היינו משום שאינו יודע למי
מברכים ואינו בר קדושה, אבל גדול שעוסק בתפילת לחש
הוא בר חיובא.

כלומר, שקטן אינו בר חיובא, ואינו מצטרף, אבל גדול
שעוסק בתפילה הוא בר חיובא אלא שהוא מתפלל כעת, וזה
למדנו מקטן, שמצד מה שאינו עונה כעת אין חסרון.

ישן: וכתב **הבית יוסף** (סימן נה) שמכח זה חידש **מהר"י**
ב"ר שאפילו ישן מצטרף לדבר שבקדושה, כיון שיש כאן
עשרה דבני קדושה נינהו שורה שכינה עליהם. וכן כתב
האגור (סימן רנב), בשם **מהר"י מולין** (שו"ת מהרי"ל סימן
קנ), שישן מצטרף למנין עשרה, למרות **שהרא"ש** פוסק
שצריך תשעה עונים, מכל מקום הרי העולם סומך לצרף
אפילו המשיחין שיחת חולין, אע"ג שיש לפקפק בזה מכח
הגמ' (יבמות קד). כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו.

וכך נפסק להלכה **בשו"ע** (סימן נה סעיף ו), כדברי הגהות
מיימוניות, שאפשר לצרף למנין עשרה לדברים שבקדושה,
מתפלל בלחש או ישן. וחולקים עליו **הט"ו והפ"ח** שישן
אפילו אחד אינו מצטרף. ומסקנת **המשנ"ב** (ס"ק לד)
לכתחילה בודאי צריך להקיצו, ולפחות לעוררו שיהיה
מתמננם, ואם אי אפשר צ"ע למעשה.

יתר מאחד: וחידש **המהרל"ח** (סימן טו), שאולי לדעת
הגהות מיימוניות הוא הדין גם ג' או ד', כיון שיש רוב כדין.

ונחלק **המגן אברהם** (ס"ק ח) על המהרל"ח, שאין להקל
ולצרף יותר מישן אחד אפילו בשעת הדחק, כי עיקר הראיה
של המהרי"ל, הוא מהדין של קטן המוטל בעריסה שמצטרף
ועושין אותו סניף, למרות שלא יכול לענות, וכמו שבקטן רק

הם האם צריך תשעה עונים חוץ מהחזן, ואתם מתפללים
שעדיין באמצע תפילת לחש אינם מצטרפים, או מספיק
שמונה עונים כי הקילו במתפלל אחד כמו בישן, או שמספיק
אפילו ששה עונים ומצטרפים את המתפללים מדין רובו
ככולו?

מי שנמצא בשאר חלקי התפילה שמותר לענות אמן,
ודאי שאפשר להצטרף למנין עשרה לחזרת הש"ץ.

הבהרה: בכל המקומות שכתוב בגיליון זה מספר הכוונה
לכל המנין כולל החזן, ובלי החזן צריך לחשב פחות אחד.

1. רובו ככולו

עשרה לדבר שבקדושה: אין אומרים דבר שבקדושה
פחות מעשרה, ולכן קדיש קדושה וברכו הוא רק בעשרה
אנשים בני חיוב, כמבואר **במשנה ובגמ'** (ברכות דף כא:
מגילה דף כג:), ונפסק **בטור ובשו"ע** (סימן נה סעיף א),
ובמשנ"ב (סימן נה ס"ק ב, ה), שאין היחיד אומר קדושה,
שאר דבר שבקדושה פחות מעשרה, **שנאמר** (ויקרא פרק
כב פסוק לב) וְנִקְדְּשִׁיתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ומכאן שכל דבר
שבקדושה לא יהא פחות מעשרה, שלומדים גזירה שוה 'תוך
תוך', **שנאמר** (במדבר פרק טז פסוק כא) הִבְדְּלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה,
ועדה זה עשרה, **שנאמר** לגבי עשרת המרגלים עַד מִתְּנֵי לְעֵדָה
הַרְרָה הָזֹאת (במדבר פרק יד פסוק כז). ומוסיף המשנ"ב,
שגם חזרת הש"ץ צריך עשרה, כי נחשב דבר שבקדושה מפני
הקדושה שיש בה.

לגבי אמירת דברים שבקדושה מועיל הדין של 'רובו
ככולו', כמבואר **במסכת סופרים** (פרק י הלכה ו), לפי הבנת
רבינו תם בתוס' (ד"ה ואין, כפי הסבר הכסף משנה תפילה
פרק ח הלכה ד) ו**במאירי** (מגילה כג: ד"ה המשנה השלישית),
וכך נפסק **ברמב"ם** (הלכות תפילה פרק ח הלכה ד, כפי הסבר
הכסף משנה שם) ו**בשו"ע** (סימן סט סעיף א), ו**במשנ"ב**
(ס"ק ח), לגבי דין 'פורס על שמע', שאפשר לומר קדיש
וקדושה וחזרת הש"ץ ונשיאת כפים, ומספיק ששה אנשים
שחייבים שלא התפללו עדיין, ומצטרפים אליהם להשלמה
עוד ארבעה אנשים שנמצאים בבית הכנסת, שכבר התפללו
ויצאו ידי חובתם, מדין 'רובו ככולו'.

2. סימן נה = מועיל צירוף

האם קטן מצטרף: מבואר **בגמ'** (ברכות דף מז:) לדעת
רבי יהושע בן לוי קטן מצטרף לזימון לעשרה ולא לשלשה.
ושיטת **רבינו תם** הובא **בתוספות** (ברכות דף מח. ד"ה
ולית הילכתא), שהלכה כרבי יהושע בן לוי שקטן עושיין
אותו סניף לעשרה לזימון ותפילה. והטעם שכל בי עשרה

ולא מועיל צירוף, ונאמרו בפוסקים 3 מהלכים כיצד ליישב טירת הדינים, ויש נפק"מ להלכה בין התירוצים.

לכתחילה / דיעבד: לדעת ה**דרישה** (סימן ככד ס"ק א) אין מחלוקת בין סימן נה לסימן ככד, שכן מצד הדין מספיק רוב, ואילו דברי הרא"ש בסימן ככד שקרוב להיות ברכתיו לבטלה, היינו רק שקרוב להיות ברכתיו לבטלה, ומכל מקום כשאי אפשר מספיק שש, ואפילו שאין תשעה עוננים אינו ממש לבטלה. כמבואר ב**שו"ע** (סימן נה) שאם חלק מהמנין יצא באמצע חזרת הש"ץ, ימשיך עד סוף חזרת הש"ץ, וכן אם חלקם ישנים או מדברים דברי חול, הש"ץ מסיים תפילתו.

ודחה ה**ט"ז** את ראיית האגור, ממה שמצדדים למנין אדם שמדבר באמצע חזרת הש"ץ, שאי אפשר להביא ראייה מהשוטים, שעושים איסור בשיחה בטילה ועוונם גדול מאד, וחלילה מלצרף למנין אנשים פושעים שמדברים באמצע חזרת הש"ץ כשאין מנין בלעדיהם, וכל שכן שאין משם ראייה לענין ישן, ועוד שהרי כבר נפסק שאם אין תשעה שמכוונים, נחשב קרוב לברכה לבטלה, וכל שכן שאין להקל לכתחילה באדם ישן.

נמצא לשיטה זו, בדיעבד מספיק שש. ואין הבדל בין חזרת הש"ץ לקדיש.

מספיק שש: לדעת ה**אגור** וכן כתב ה**מגן אברהם** (סימן נה ס"ק ח) בשם ה**מהרי"ל** (סימן קנ), להלכה נוקטים כמו בסימן נה, ואילו הדין של הרא"ש שהוא בשו"ע בסימן ככד שצריך תשעה עוננים בחזרת הש"ץ לא נוקטים אותו להלכה, שהרי מנהג העולם לצרף למנין, אפילו אדם שמדבר דברי חולין ואינו שומע חזרת הש"ץ כראוי.

נמצא לשיטה זו, גם לכתחילה מספיק שש ומועיל צירוף. ואין הבדל בין חזרת הש"ץ לקדיש.

חילוק בין חזרת הש"ץ לדבר שבקדושה: לדעת **שו"ע הרב** (סימן נה סעיף ז), ו**הפרי מגדים** (סימן נה משבצות זהב סוף ס"ק ד, הובא בביאור הלכה סימן נה ד"ה או), ו**הבן איש חי** (שנה ראשונה פרשת ויחי אות ה), ו**הכף החיים** (סימן נה סעיף מח, סימן ככד סעיף יז), ו**הקיצור שו"ע** (סימן כ סעיף ב), בקדיש וברכו או אפילו קדושה, מועיל אפילו בשלושה וארבעה שלא עוננים, כי לאמירת דברים שבקדושה לא מעכב שכל העשרה יענו, אלא שיהיו שם עשרה שבכך מתקיים וְנִקְדָּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וכל העשרה בני קדושה ושכינה שורה עליהם. אבל בחזרת הש"ץ צריך ליהרר שיהיו תשעה מקשיבין לחזן ועונין אמן, כדי שברכות הש"ץ לא יהיו לבטלה.

אחד ולא יותר, כך בישן רק אחד ולא יותר, דיו לבא מן הדין להיות כנדון.

כשיטת המגן אברהם נוקטים **החיי אדם** (חלק א כלל כט סעיף א), ו**הבאר היטב** (ס"ק ט), ו**העמק ברכה** (תפילה סימן ו), שאפשר לצרף רק מתפלל אחד שעדיין באמצע תפילת לחש, וכמו שבישן אפשר לצרף רק אחד ולא יותר, והוסיף החיי אדם שזה דוקא בדיעבד כשאי אפשר, אבל לכתחילה ימתין עד שייסיים.

מאיך, נוקטים ה**אליה רבה** (ס"ק ז, אליה זוטא ס"ק ג), ו**דרך החיים** (דיני קדיש בעשרה סעיף ז), ו**המטה אפרים** (דיני קדיש אות ד), שהוא הדין כמה ישנים מצטרפים, ובלבד שיש רוב שאינם ישנים שיכולין לענות עמהם. ואת קושיית המגן אברהם מאי שנא קטן מישן, תירץ ה**אליה רבה**, שבקטן אין זה כבוד שמים שיצרפו יותר מקטן אחד למנין כמבואר בבית יוסף, אך בישן וכדומה אפשר אפילו יותר מאחד.

פשטות ה**כרעת המשנ"ב** (ס"ק לב, ושער הציון ס"ק כח, כט, ל), ו**כהבנת השונה הלכות** (סימן נה סעיף לח) בדבריו, לגבי מתפלל תפילת לחש, אפשר להקל ואפילו ד' מתפללים מצטרפים, ויש מחמירין ביותר מאחד. אבל לגבי ישן כיון שבלאו הכי לדעת ה**ט"ז** אין מועיל בכלל צירוף בישן, אין להקל אפילו בשעת הדחק, כי אם ישן אחד ולא יותר. ודלא כ**אליה זוטא** (ס"ק ג) שהתיר אפילו ד' ישנים.

3. סימן ככד = אין מצטרפים

תשעה עוננים: כתב ה**רא"ש** (ש"ת כלל ד סימן יט), ונפסק ב**טור** (סימן ככד), ו**בשו"ע** (סימן ככד סעיף ד), בשעת חזרת הש"ץ הציבור צריך לשתוק ולכוין לברכות החזן, ולענות אמן, ואם אין תשעה מכוונים לברכותיו קרוב להיות ברכתיו לבטלה, כי הברכה של הש"ץ נתקנה לאומרה בעשרה, ולכן כל אחד יחשוב שאין תשעה בלעדיו ויכוין להקשיב לברכות הש"ץ.

וציין ה**גר"א** למה שכתב ה**רמ"א** (סימן נט סעיף ד) שהש"ץ אינו מוציא את היחיד בפחות מעשרה, ולכן גם כיום שהש"ץ לא מוציא את היחידים, מכל מקום נשאר התקנה של עשרה.

4. שלשה תירוצים לסתירה

הרי לפנינו שני דינים סותרים, מצד אחד כתוב ב**הגהות מיימוניות** (הובא בשו"ע סימן נה), שמועיל צירוף ומספיק שש, ויש אומרים שמונה, ומאיך כתוב ב**רא"ש** (הובא בשו"ע סימן ככד), שחייבים תשעה עוננים בנוסף לש"ץ

והסיק במשנה הלכות, שאין כדאי בשביל זה חס ושלום לעשות מחלוקת או שיבטל המנין לגמרי. ומכל מקום מהיות טוב אם רוצים להמתין תבא עליהם ברכה, ואם לאו העומד בתפילה יפסיק וישתוק בשעת חזרת הש"ץ ויהיה בכלל שומע כעונה.

וכן נקט **בתשובות והנהגות** (כרך א סימן קד) שנכון להמתין לתשעה שיענו אמן, אך אם יש חשש שאנשים לא ישארו עד סוף התפילה, מחמת שיש המאריכים מאוד בתפילתם, אפשר להתחיל חזרת הש"ץ אפילו כשאחד עדיין באמצע להתפלל, ובשעת הדחק גדול אפשר לצרף אפילו ארבעה שבאמצע להתפלל, כשיטת **המהרלב"ח וכנסת הגדולה וכף החיים** שלא מעכב שיהיו תשעה ששומעים. אך כאשר יש רק ששה, צריך שגם הארבעה שעדיין מתפללים יצטרפו בשמיעת קדושה, כי צריך לקדושה עשרה, והש"ץ צריך להתפלל בקול שכולם ישמעו, וכשיטת הפוסקים שנחשב ממש שומע כעונה, ומכל מקום אינו נחשב הפסק.

ש הבדל: מאידך לדעת **הגרש"ז אויערבאך זצ"ל** (הליכות שלמה פרק ט הלכה ב דבר הלכה ג), **והמשנת יוסף** (חלק ה סימן יז), **והגר"ר מאיר סירוטה שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), הלכה כשיטת השו"ע הרב, ויש הבדל בין חזרת הש"ץ שצריך עשרה ממש = ש"ץ ותשעה עונים, ואין מצרפים את הישן ולא את המתפלל תפילת לחש, לכל דבר שבקדושה שישן מצטרף, וגם מי שבאמצע התפילה מצטרף. ולכן במעריב מספיק תשעה = ש"ץ ושמונה עונים.

והוסיף הגרש"ז א, שמכל מקום בשעת הדחק ראשי לצרף בחזרת הש"ץ גם אותם שמתפללים עדיין, כי מעיקר הדין ניתן לסמוך על הפוסקים שגם ישן מצטרף בחזרת הש"ץ.

על דרך זה כתב במשנת יוסף, שרק באופן שיש שעת הדחק גדול וביטול תורה, מקילים להתחיל חזרת הש"ץ כשיש אחד באמצע התפילה.

למנהג הספרדים: לדעת **האור לציון** (חלק ב פרק ה סעיף ו), העיקר להלכה כשיטת שו"ע הרב, ולכן בחזרת הש"ץ צריך תשעה עונים, אבל בקדיש גם אם יש רק ששה עונים והשאר עדיין לא סיימו את תפילתם, מותר לש"ץ לומר קדיש, ומכל מקום לכתחילה צריך להמתין עד שיהיו תשעה עונים, כי יש אומרים שהשו"ע חזר בו וסובר שצריך תשעה עונים גם בקדיש ובכל דבר שבקדושה כמו בחזרת הש"ץ.

מאידך לדעת **הילקוט יוסף** (חלק א סימן קכד אות טז), שלא נוקטים להלכה כשיטת שו"ע הרב, וגם בחזרת הש"ץ אפשר לצרף מתפלל אחד שעומד עדיין בתפילת ש"ץ,

והוסיף בכף החיים, שלכתחילה יש להחמיר בקדיש לצרף רק אחד שאינו עונה, ואם אי אפשר יכול לצרף אפילו שלשה וארבעה שלא עונים.

על דרך זה כתב **המגן גיבורים** (סימן קכד שלטי הגיבורים ס"ק א ואלף המגן ס"ק י), מה שכתב השו"ע שישן מצטרף היינו כאשר הש"ץ אינו חוזר על התפילה, אלא מתפלל מיד בקול רם, ומה שכתב שצריך תשעה עונים היינו כאשר חוזר התפילה פעם שניה. והגר"ז עצמו הזכיר אופן שאינו חוזר התפילה, שבזה אין צורך בתשעה עונים.

נמצא לשיטה זו, בחזרת הש"ץ צריך עשרה, ואילו לקדיש מספיק שש.

5. הוראות פוסקי זמננו

הכרעה למעשה: נמצא שלגבי דבר שבקדושה לכאורה מועיל מתפלל בלחש, ויש אומרים שמועיל אפילו ארבעה מתפללים בלחש. אבל לגבי חזרת הש"ץ יש כאן שאלה למעשה; האם בחזרת הש"ץ צריך עשר כשיטת שו"ע הרב שמתפלל בלחש לא מצטרף לחזרת הש"ץ, או דלמא חזרת הש"ץ הוא בדיוק כמו כל דבר שבקדושה. ונחלקו בזה פוסקי זמננו להלכה.

אין הבדל: לדעת **העמק ברכה** (תפילה אות ו), **והסטייפלער זצ"ל** (ארחות רבינו חלק א עמוד צב), **והגר"ח קניבסקי זצ"ל** (אשי ישראל פרק טו הערה יא), **והגר"נ קרליץ זצ"ל** (חוט שני נושאים שונים עמוד קעו, ספר הזיכרון שיח תפילה עמוד תרצב), **והציץ אליעזר** (חלק יב סימן ט), **והמשנה הלכות** (חלק ד סימן ט), **והמשנת יעקב** (תפילה פרק ח הלכה א אות ה), להלכה לא נוקטים כשיטת הגר"ז, ואין הבדל בין חזרת הש"ץ לכל דבר שבקדושה, שהרי המהרי"ל שהוא מקור הדין של צירוף ישן, דיבר גם על חזרת הש"ץ, ולכן, אם אחד מהעשרה עדיין באמצע תפילת לחש ניתן להתחיל חזרת הש"ץ כדין ישן, שמשפיק רק שמונה עונים, ולא צריך לחכות לעשירי שעדיין מתפלל, משום טרחא דצבורא.

וסיים בעמק ברכה, שלרווחא דמילתא הביא השו"ע בסימן קכד את דעת הרא"ש, שאם אין תשעה שמכוונים בחזרת הש"ץ, קרוב להיות ברכה לבטלה.

ומכל מקום הוסיפו בחוט שני וביציץ אליעזר ובמשנה הלכות, שלכתחילה עדיף שיהיו תשעה עונים כפשוטו, ולכן אם יקח רק זמן מועט עד שהעשירי יגמור את תפילתו, ואין נחיצות למחר, עדיף לחכות שיגמור העשירי, ואפילו כשיש עשר בלעדיו יש ענין להמתין כדי לזכותו.

תשעה אמן אחריו ויכוננו לברכותיו שיהא התפילה ההיא בתורת נדבה.

והשיב הגר"ח קניבסקי זצ"ל (אשי ישראל תשובות הגר"ח סימן רא), גם כאשר עושה תנאי שיהיה נדבה, אפשר לעשות נשיאת כפים. וביאר דבריו במשנת יוסף (חלק ו סימן מא), שעיקרה של תפילה זו חזרת הש"ץ, ורק מחשש מכיון שתהא נדבה, וגם אז כשהיא בנדבה היא להוציא הרבים, ובה כבר שייכת נשיאות כפים.

מאיך חידש הגר"צ ובר שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), שיש הבדל בין התפילות, בתפילת שחרית שיש ברכת כהנים, אין לעשות את התנאי, כי על הצד שזה תפילת נדבה, אין לו רשות לעשות ברכת כהנים. וכיון שיש שיטות שאפשר לסמוך עליהם שאין בכך ברכה לבטלה, נמצא שהעושה תנאי יצא שכרו בהפסדו. אבל בתפילת מנחה ומעריב יכול לעשות את התנאי. והמשנ"ב שלא חילק וכתב בסתמא לעשות את התנאי, דיבר על בני חו"ל שאין נשיאות כפים בימות החול.

והוסיף הגר"ש רוזנברג שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), שיוכל להתנות בלשון כזה: אם תפילתי אינה כדון חזרת הש"ץ תהיה בתורת נדבה, ואז מרויח שעל הצד שזה באמת תפילה אינה נדבה, ורק על הצד שאינה תפילה עדיף לו להתנות כך, כדי שלא יהיו ברכותיו לבטלה.

וראה בספר זכרון שירת מרים (עמוד תקמד) שהביא אחד עשרה פקוקים בתנאי שהוזכר במשנ"ב, והסיק שלהלכה לכתחילה אין לסמוך על תנאי זה, ויש להמתין לכל הפחות לתשעה עונים.

וסיפר הגר"ש אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה תפילה עמוד קכא ארחות הלכה 13), שבצעירותו נהג לעשות תנאי, אך בזקנותו פסק מלעשות תנאי, ואמר "מה שיקרה לכלל ישראל שאינם זהירים להתנות, כך יקרה גם לי".

יותר מזה אפשר להקל בקדיש, שאפשר לומר קדיש גם אם שלשה ארבע מתוך העשרה עדיין לא סיימו את תפלת שמונה עשרה. ומכל מקום כשאפשר טוב להמתין ולא להתחיל חזרת הש"ץ עד שסיים המתפלל את תפילתו.

6. מתפלל עם הש"ץ

מצטרף: כתב **הליכות שלמה** (תפילה פרק ט הלכה ב), ו**בבית כהונה** (או"ח ערך ח אות ח), ו**בהלכה ברורה** (סימן צ בירור הלכה יט), כי ניתן לכתחילה לצרף לתשעה המקשיבים לש"ץ, את מי שעומד להתפלל שמונה עשרה יחד עם הש"ץ. מכיון שהוא אומר עם הש"ץ מלה במלה, לא גרע משומע כעונה, ונכלל במנין העשרה, והרי זה כתשעה עונים. והוסיף בבבית כהונה שמעשים בכל יום שמצטרפים את המתפלל מילה במילה עם הש"ץ, כמו שהש"ץ עצמו מצטרף לעשרה.

כלומר, שהאומר מילה במילה עם הש"ץ אינו סתירה לשומע כעונה, שהרי שומע כל מילה של הש"ץ. וכדמות ראה יש להביא מה שמבואר במשנ"ב (סימן רפה ס"ק יד) לגבי אמירת שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה. שאם אומר מילה במילה עם הבעל קורא, מותר לומר יחד עם הבעל קורא. הרי שהאמירה מילה במילה אינה סותרת את הדין של שומע כעונה בקריאת התורה.

אינו מצטרף: מאיך **בשו"ת איש מצליח** (סימן יא), נקט

שהמתפלל יחד עם הש"ץ אינו מצטרף, אלא צריך דווקא לשמוע ולשתוק כדי להצטרף. ו**בשו"ת משכנות יעקב** (סימן עג), ו**בשו"ת שרגא המאיר** (חלק ז סימן ב), הסתפקו בזה.

7. תנאי של נדבה

הנהגה נכונה: כתב **המשנה ברורה** (סימן קכד ס"ק יט) כיון שהעולם נוהגין לצרף למנין ולהתפלל חזרת הש"ץ אפילו מי שידועין בו שמשיח ואינו שומע חזרת הש"ץ כראוי, בכגון זה טוב להתנהג כמו שכתב בספר **שולחן שלמה** שינתנה הש"ץ בינו לבין עצמו בחזרת התפילה, שאם לא יענו

והסירותי מחלה מקרבך

אֲנִי בְּטוֹחַ שָׂאֵם כָּלִל יִשְׂרָאֵל לֹא יִדְבְּרוּ כָּל הַתְּפִילָה וְקִרְיַת הַתּוֹרָה הַמַּחֲלָה הַנוֹרָאָה (יענוע מחלה) תִּפְסַק וְתִתְבַטֵּל כָּלִיל מְכֻלל יִשְׂרָאֵל.

פסק הדין בעל חשבון הלי זצ"ל בדרשת שבת שובה תשע"ד

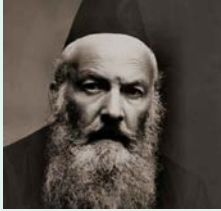

עֲדֵי פִיָּם יִסּוּרֵי הַשְּׂתִיקָה מִיִּסּוּרֵי הַדִּיבּוּר

פסק הדין בעל חשבון ח"א פ"ב

מנין מרווח לכתחילה

יותר מעשרה: הגה"ק רבי אלחנן וסרמן זצ"ל (עדות תלמידו הג"ר טוביה גולדשטיין זצ"ל, הובא בספר שפתי רננה עמוד עב) כאשר היה לו חיוב להתפלל לפני העמוד, היה עושה מנין בביתו והיה מקפיד שיהיה לכל הפחות חמש עשרה בחורים, כדי שמביניהם יהיו ודאי תשעה המכוונים לתפילת הש"ץ.

וכתב **בהליכות שלמה** (תפילה פרק ט ארחות הלכה 13) שטוב להדר שיתאספו במנין שנים עשר מתפללים, כדי שאם אחד יאריך בתפילתו, או יסיח דעתו, עדיין ישאר עשרה מתפללים.

חידוש גדול כתב **החות יאיר בספרו מקור חיים** (סימן ככד אות ד ד"ה ואם), שלכתחילה יחדרו שיהיה עשרה מתפללים שיענו אמן, והיינו שיהיה מתחילה אחד עשרה מתפללים יחד עם הש"ץ, והביא ראיה לדבריו.

בנוסף לחששות הנ"ל יש עצה טובה ומעלה במנין מרווח, שבכל שלבי התפילה תמיד יש מנין בריוח, ולא צריך להמתין בתחילת שמונה עשרה בלחש, ובתחילת חזרת הש"ץ עד שהמאריכים בתפילה יסיימו תפילתם. ולעיתים גם סומכים על קולות ושיטות יחיד, מדין שעת הדחק, וכאשר יש מנין ברווח לא צריך לסמוך על קולות, ויש מנין מהודר לכתחילה. עוד יתכן, שגם באופן שיש רובו ככולו, כגון באמירת דברים שבקדושה, ולפי השיטות שמועיל רובו ככולו לתפילת לחש או לחזרת הש"ץ, עדיין יש מעלה שיהיה כולו ממש, כעין מה שמצינו לגבי שתית ד' כוסות שיש מעלה שישתה את כל הכוס, ולא יסתפק ברובו ככולו.

וכתב הג"ר **מרדכי הלוי פטרפריינד שליט"א** (שירת מרים סימן יז) שמנהג העולם שלא ממתנינים לרוב הציבור, וביאר כמה טעמים נפלאים בדבר.

יצאו מקצתן: נפסק **בשו"ע** (סימן נה סעיף ג) שאם היו מנין עשרה ויצאו מיעוט המתפללים ונשאר רובם, מותר לסיים את התפילה באותו ענין, ועל היוצאים נאמר ועוזבי ד' יכלו. וכתב **המשנ"ב** (ס"ק כב) שאם היו עשרה בתחילת תפילת לחש של מעריב, מותר לומר קדיש של אחר התפילה, כי הקדיש שייך לתפילה.

וקשה שאם כן, כאשר היה מנין כדיון בתחילת התפילה, ומיעוט מתפללים מאריכים מאוד בתפילת לחש, מה הפשט בשיטות שאין לצרף את המתפללים שמונה עשרה למנין עשרה של קדיש שאחר התפילה, מדוע גרע מיצאו מקצתן שמותר לסיים את התפילה?

ויש ליישב, שכאשר המתפללים נמצאים בבית הכנסת ולא סיימו תפילתם, הברירה ביד הש"ץ להמתין עליהם, ואין לו רשות להתחיל קדיש מדין יצאו מקצתן, אלא צריך להמתין עליהם. ורק כאשר יצאו לגמרי ואין לו ברירה אחרת, בדיעבד סומך על כך שנשאר רוב מנין מתוך המנין המקורי!

לגבי הטענה שכיום הרוב לא מכוונים וממילא צריך לעשות תנאי, יש לדחות שלא צריך כוונה גמורה בכדי שלא יהיו ברכות הש"ץ לבטלה, והראיה לכך, שהרי אם לא מכוונים וברכותיו לבטלה, גם אסור לציבור לענות אמן כדיון אמן יתומה, ומכך שעונים אמן מוכח שסומכים על כך שנחשב שמכוונים.

8. מתי להתחיל חזרת הש"ץ

למי צריך להמתין: פסק **הרמ"א** (סימן ככד סעיף ג) שלא להמתין ליחידים שמאריכים בתפילה, אפילו לחשובי העיר. וכן כשיש מנין בבית הכנסת, אין להמתין לאדם חשוב או גדול שעוד לא הגיע לבית הכנסת.

ומבואר **במשנ"ב** (ס"ק יג) שעכשיו נוהגים שהש"ץ ימתין עד שהאב"ד יסיים את תפילתו, כי רוב האנשים מתפללים במרוצה. ובמקום שאין אב"ד, ימתינו לאדם שמתפלל מילה במילה, אבל אם הוא מאריך אין להמתין לו.

ולדעת **הגר"ח קניבסקי זצ"ל** (דעת נוטה עמוד שנג) והג"ר **בנימין זילבר זצ"ל** (אז נדברו חלק ב סימן עט) והג"ר **נתן קופשיץ שליט"א** (שירת מרים עמוד תקמו) לכתחילה ראוי להמתין לרוב הציבור. (ויש מקומות שקבעו זמן לתפילת שמו"ע כגון שש, או שמונה דקות).

שאבעס... שאבעס...

מזהירי שבת: בהמשך לפרסומים (גיליון 457, גיליון 460) על ההתעוררות בעיר מודיעין עילית ובעיר בית שמש, הגנו בעוד מספר עדכונים. ולמזהיר ולזהר שלומים תן כמי נהר.

בימי ישי הקצרים, קיימת תופעה ארצית, של איחורים בנסיעות הבינעירוניות הן בתחבורה ציבורית והן בנסיעות פרטיות, כאשר יוצאים ברגע האחרון, ומגיעים ממש בכניסת שבת וזה עלול לגרום להפסד הדלקת נרות, ועוגמת נפש, וחשש חילול שבת בפרהסיה, ועוד. לאחרונה קרו כמה מקרים, שאפילו כאשר יצאו בזמן, הגיעו אחרי הדלקת נרות, והמצב החדש, מצריך זהירות מיוחדת, וכבר אי אפשר לסמוך על כך שיוצאים בזמן הרגיל, וצריך מרווח זמן נוסף למקרים של תקלות ועכובים. וזאת מלבד הסכנה העצומה בדהוריה מטורפת בכבישי העיר, כאשר התושבים כבר צועדים ברוגע על הכביש לבית הכנסת.

מודיעין עילית: בכניסה לעיר מודיעין עילית, יש כביש גישה אחד, עם נתיב מצומצם לכל כיוון, עובדה שגורמת פקקים עצומים בכל זמן, ובפרט בערב שבת שאלפי רכבים רוצים להגיע בו זמנית לעיר, ולאור הפרצות שאירעו בערבי שבתות האחרונים, כאשר מחמת פקקים חריגים, האוטובוסים האחרונים עשו את הפיזור סמוך להדלקת נרות, ובעש"ק יוצא האוטובוסים פיזור את הנוסעים עד קרוב לשקיעה.

לדוגמה, קו 895 מבית שמש למודיעין עילית יצא בערב שבת פרשת חיי שרה תשפ"ה, בשעה 1:45 והגיע למודיעין עילית בשעה 4:00 בזמן הדלקת נרות. במקרה מצער בעש"ק תולדות תשפ"ה, הנוסעים דרשו מהנהג לבצע פיזור בתוך העיר אחרי זמן הדלקת נרות, למרות שהנהג התחנן שהוא צריך להספיק להגיע לביתו שברמלה, כאשר שמע זאת מן ה**גר"ד לנדו שליט"א** אמר שצריך לצעוק על כך "שאבעס... שאבעס..."

לאור זאת התעוררו בעיר מודיעין עילית לפרסם מודעת חיזוק מיוחד מטעם "חברת מזהירי שבת" בהוראת רבני העיר, "במודיעין עילית לא נוסעים בעיר אחרי זמן הדלקת נרות". ועשו תקנה, שהאוטובוס האחרון לבני ברק ביום ישי יצא בשעה 1:10 ולירושלים יצא בשעה 1:40.

ביתר עילית: גם בביתר עילית, פורסם מודעה מטעם "ועד מזהירי שבת" בהוראת רבני העיר כי שערי העיר נסגרים 20 דקות לפני השקיעה.

ברחבי הארץ: אוטובוס מבני ברק לירושלים, יציא בשעה 1:15 הגיע לירושלים בשעה 4:00 בזמן הדלקת נרות. וכתב **באז נדרשו** (פרשת יוצא תשפ"ה) שגם בחיפה רבתי, ראה שהאוטובוס מוריד נוסעים שומרי תורה ומצוות בתחנה בשעת הדלקת נרות, ועורר על כך שצריך להתחזק בנושא. השבוע פורסם בבית שמש, עדות התושבים שבשבוועיים האחרונים קו 691 מבני ברק לבית שמש, במצע פיזור במסלול ברמה ג' 10 דקות אחרי זמן הדלקת נרות.

שומרים את השבת
שומרים על העיר

בשבתות מספרות קרו בעיר מודיעין עילית ובתחבורה ציבורית ובנסיעות פרטיות, כאשר יוצאים ברגע האחרון, ומגיעים ממש בכניסת שבת וזה עלול לגרום להפסד הדלקת נרות, ועוגמת נפש, וחשש חילול שבת בפרהסיה, ועוד. לאחרונה קרו כמה מקרים, שאפילו כאשר יצאו בזמן, הגיעו אחרי הדלקת נרות, והמצב החדש, מצריך זהירות מיוחדת, וכבר אי אפשר לסמוך על כך שיוצאים בזמן הרגיל, וצריך מרווח זמן נוסף למקרים של תקלות ועכובים. וזאת מלבד הסכנה העצומה בדהוריה מטורפת בכבישי העיר, כאשר התושבים כבר צועדים ברוגע על הכביש לבית הכנסת.

מודיעין עילית לא נוסעים בעיר
אחרי זמן הדלקת נרות!!!

ביתר עילית: גם בביתר עילית, פורסם מודעה מטעם "ועד מזהירי שבת" בהוראת רבני העיר כי שערי העיר נסגרים 20 דקות לפני השקיעה.

ברחבי הארץ: אוטובוס מבני ברק לירושלים, יציא בשעה 1:15 הגיע לירושלים בשעה 4:00 בזמן הדלקת נרות. וכתב באז נדרשו (פרשת יוצא תשפ"ה) שגם בחיפה רבתי, ראה שהאוטובוס מוריד נוסעים שומרי תורה ומצוות בתחנה בשעת הדלקת נרות, ועורר על כך שצריך להתחזק בנושא. השבוע פורסם בבית שמש, עדות התושבים שבשבוועיים האחרונים קו 691 מבני ברק לבית שמש, במצע פיזור במסלול ברמה ג' 10 דקות אחרי זמן הדלקת נרות.

נשמור את השבת
נשמור על העיר

בשבתות מספרות קרו בעיר מודיעין עילית ובתחבורה ציבורית ובנסיעות פרטיות, כאשר יוצאים ברגע האחרון, ומגיעים ממש בכניסת שבת וזה עלול לגרום להפסד הדלקת נרות, ועוגמת נפש, וחשש חילול שבת בפרהסיה, ועוד. לאחרונה קרו כמה מקרים, שאפילו כאשר יצאו בזמן, הגיעו אחרי הדלקת נרות, והמצב החדש, מצריך זהירות מיוחדת, וכבר אי אפשר לסמוך על כך שיוצאים בזמן הרגיל, וצריך מרווח זמן נוסף למקרים של תקלות ועכובים. וזאת מלבד הסכנה העצומה בדהוריה מטורפת בכבישי העיר, כאשר התושבים כבר צועדים ברוגע על הכביש לבית הכנסת.

גדולי ישראל יחד עם רבני הקרית שליט"א קבעו
כי יש להגביל יציאת מודיעין או הגעה לעיר בערב שבת,
בזמן שאפשר להגיע ליעד
לפחות 80 דקות לפני השקיעה,
המקדיים ביותר מבני העיר ברמת השבת

השבת היא כנסת יוקר ביותר שליט'א שקולח כניס כל הסניף
ובלתי כחאח חיבים לשמור עלית כראוי

לירושלים בשעה 13:10 | **לירושלים:** בשעה 13:40
הול השבוע, האוטובוס האחרון בערב שבת
לבני ברק: בשעה 13:10 | **לירושלים:** בשעה 13:40

תושבים יקרים

לאור ההתעוררות בניין השבת
ובפרט במרבית שבתות הקצרים,
הנוסעים שוב
כי בהתאם להוראת רבני העיר שליט"א
שנוי העיר נסגרים 20 דקות לפני השקיעה

אנא הימנעו משי נטיסיות ונוגמת פס
והקדומו התנכס ויצאתכם מן העיר
וכן הודיעו לאורחיים ומכריכם השניין חו"ל

ביתר עילית
ביתר עילית

ועד מחייר שבת,
ביתר עילית

משיב כהלכה

**הפרס השבועי 100 שקל מזומן
הזוכה בפרס גיליון 460 בסך 100 שקל מזומן
הבה"ח כמר דוד יברוב הי"ו
שיבת קטנה קמניץ ירושלים**

שאלה: האם ובאיזה אופן מותר לדלג פסוקי דזמרה?

דירוג דיני הדילוג: כדי להתחיל שמונה עשרה עם הציבור / להתחיל תפילת לחש יחד עם החזן בחזרת הש"ץ / להצטרף למנין חזון איש' / להספיק תפילת ותיקין / להספיק קריאת שמע בברכותיה? סדר הדילוגים בחול ובשבת, והאם צריך להשלים אמירת פסוקי דזמרה לאחר התפילה? האם התחדש דין דילוג לגבי ברכות השחר?

מקורות: טור ב"י ב"ח שו"ע ומשנ"ב (סימן נב), כף החיים (סימן נב ס"ק א), אגרות משה (חלק ב סימן טז, חלק ד סימן צא), הליכות שלמה (פרק ה סעיף ב, פרק ו סעיף ז, פרק ז דבר הלכה יח), דעת נוטה (עמודים קצה, רנו, רעב), חוט שני (תפילה עמודים קעה, רטז).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, כל השולח תשובה נכונה, בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), יכול לזכות בפרס. בחירת הזוכה על דעת רבני הילכתא ולפי החלטתם הבלעדית, התשובות המובחרות יושלבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שלוחה 4
- עמודות 'נדרים פלוס' לקהילות, קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשוט'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- בפקס מספר 1532-6507823
- במייל 5047867@gmail.com

זכות התורה תעמוד

לרפואת פעשא מרים בת הענדל תח'י
לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל

דינים העולים

א. **צירוף:** כל דבר שבקדושה (קדיש קדושה ברכו חזרת הש"ץ) לא יהא פחות מעשרה. אם אחד עדיין מתפלל ואין תשעה עשונים על הקדיש מצטרף עמהם. ויש אומרים שגם ג' או ד' מצטרפים, כיון שנשאר רוב שמכוונים.

ב. **תשעה עונים:** בחזרת הש"ץ צריך להיות תשעה עונים ובלי זה קרוב להיות ברכותיו לבטלה, ואם יודע שלא יהיו תשעה עונים, יעשה תנאי שתהא תפילתו נדבה. ויש מפקפקים בתועלת התנאי.

ג. **האם יש הבדל:** לדעת המגן אברהם אין הבדל בין חזרת הש"ץ לקדיש, ובשניהם מספיק רוב עונים אפילו שהמיעוט מתפללים תפילת לחש, ונחלק עליו השו"ע הרב. שבחזרת הש"ץ חייבים עשרה, ולגבי קדיש וכל דבר שבקדושה מספיק רוב עונים.

ד. **פוסקי זמננו:** בהוראה למעשה נחלקו השיטות, לדעת הרבה פוסקים אין הבדל בין חזרת הש"ץ לקדיש, ותמיד מספיק תשעה, ומועיל צירוף של מתפלל אחד, ולכתחילה עשרה ממש. ויש חולקים שבחזרת הש"ץ חייבים תשעה עונים, ורק בקדיש מועיל צירוף של מתפלל אחד, ובעת הצורך אפילו ג' וד' מתפללים. ורק במקום שעת הדחק גדול וביטול תורה ניתן להתיר גם בחזרת הש"ץ.

ה. **מילה במילה:** המתפלל עם הש"ץ מילה במילה מצטרף למנין עשרה, ויש חולקים.

ו. **להמתין:** אם יש יחידים בקהל מאריכין בתפלתן, אין לש"צ המתין עליהם, ועכשיו נהגו שהש"ץ ממתין עד שיסיים האב"ד את תפילתו, ואם אין אב"ד בעיר ימתינו על המתפלל מלה במלה.

נושא הגיליון הבא:

'דיני המאחר לתפילה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת

הר"ר דוד בן הר"ר אברהם נח הלוי בירנבוים זצ"ל
נלב"ע ב' אייר תשפ"ד ת.נ.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשוט
שיעורים יומי עיון
בית הוראה טלפוני
בירורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא

מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...